

VICIATS PEL CASTELLÀ: COMPTE AMB LES VOCALS! (*Nou d'ací i d'allà. Curs de valencià. Grau superior (C2), p. 38-42*)

AMB LA A:

Afusellar, ambaixada, anglés, apotecari, arravatar, arrebossar, arriassar, atorgar, avaluar (però 'devaluar'), avantatge, avantatjar, afaitar, assassí, avaria, barbaresc, bombar, boxador, canaló, comanador, davall, davant, davantal, farratge, hostaleria, latrina, llanterna, majorana, malenconia, maragda, penyal, picaporta, rancor, rocafort, rova (arrova), sagí, sanefa, sarbatana, titella, tríada, xinxa, empenya, escaparata, pesta, posa (castellà: *pose*).

- Derivats de *quaranta* i *cinquanta*: quarantena, cinquantenari.
- Acabats en *-icia*: blandícia, brutícia, bullícia, durícia, presbícia.
- Noms propis: Àgata, Agnés, Pentecosta, Anglaterra, Laterà, Sardenya.

* En compte:

a) A diferència del castellà, no comencen per *a* les paraules següents: bedoll (castellà: *abedul*), bigarrat, bombat, condicionar ('aire condicionat'), cuirassat, drassana, postil·la, raval, safrà, séquia, sèver, sofre, talaia, torxa, ventar, ventejar, vespa, xacra, xicoire.

b) També és incorrecte afegir una *a* de suport a l'inici de mot: *anou, *amoto, *arràdio i *avespa.

AMB LA E:

Albercoc, alcàsser, almogàver, ametista, assemblea, atlas, atzabeja, buguenví·lia, cànem, crisàlide, disfressa, eben, emparar, escàlem, estella, ermini, efeminat, espàrrec, esparreguera, espitllera, esternut, gelea, genísser, javelina, llàtzer, malenconia, mestria, monestir, nacre, orfe, orfenat, orgue, paller (no 'pallar', que és un verb: 'cobrir de palla'), parpella, polseguera, ràfega, regle, resplendor, revenja, sergent, setí, setinar, tàlem, tàvec, templer, terrina, treball, vernís, aresta, batedora, bescuit, canceller, capella, casella, claredat, costella, escudella, enginy, esperit (però 'espiritisme'), ferm, gegant, genet, honestadat, llest, maresme, martell, meravella, merla, nesprer, punxegut, santadat, seguretat, sèver (castellà: 'acíbar'), tenebra.

- Topònims i antropònims: Benet, Caterina, Cebrià, Domènec, Empar, Francesc, Llàtzer, Esteve, Eivissa, Grenadines (arxipèlag), el Piemont, Serra Leone, Tobies, Xúquer.

- Mots que en castellà porten diftong *ie*: bé, benestar, dependent ('que depén'), depenent (gerundi 'dependre'), destre, cérvol, encens, febre, ferro, infern, llenç, manifest, mentre, tenebra, desembre, novembre, etc.

- Mots que en castellà són amb *o*: bisbe, bonze, centaure, ceptre, congre, copte, crisàlide, eruga, esperó, folre, freixe, fulcre, íncube, inepte, limbe, luxe, macabre, mite, mode,

monstre, motle, ogre, rostre, sacre, signe, sistre, súcube, torpede, rude, culte, ímprobe, rèprobe, sinistre, Erasme, Isidre, Leandre, Plaute, Ptolemeu, Ebre, Egipte. **Excepcions:** Calixt i Sixt.

- Compostos de *-litre* i *-metre*: decilitre, decàmetre.

- Acabats en *-pode*, *-cle*, *-cte*, *-gle*: artròpode, trípode; article, cercle, cicle, fascicle, crepuscle, miracle, opuscle, vehicle, ventricle, versicle (**excepte**: bàcul, majúscul, múscul, ridícul); delicte, insurrecte, infecte, intel·lecte; angle, cingle, mangle, regle, rengle, rogle, segle, sègle (sègol, cereal) (**excepte**: coàgul).

* Fixeu-vos en:

a) basa / base; delicte / delit; emprar / amprar; espècia / espècie; regle / regla; regna / regne; ruda / rude; temple / temple; tràfec / tràfic.

b) S'escriuen amb *e* final els adjectius 'equànime' i 'pusil·làtime', però acaben en consonant 'ínfim', 'magnànim', 'sublim', 'inert' i 'mixt'.

c) No porten *e* darrere del prefix *ben* i *mal*: benvolença, malvolença.

d) S'escriuen amb *e* els mots 'coneixement' i 'naixement'.

e) Poden ser amb *a* o *e* indistintament certs verbs i noms: arrancar / arrencar; baina / beina; canyar / canyer; enza / enze; esgarrar / esguerrar; faena / feina; haure / heure; jaure / jeure; llançar / llençar; nadar / nedar; nàixer / néixer; pedregar / pedreguer; rapsode / rapsoda; sutja / sutge; traure / treure; xarrar / xerrar.

f) Poden ser amb *e* o *o* indistintament, els mots: fenoll / fonoll; monjo / monge; motlle / motllo; oroneta / oreneta; quadro / quadre; redó / rodó; renyó / ronyó; rotllo / rotlle.

g) Les paraules acabades en vocal tònica seguida de *x* o *xt* es pronuncien i s'escriuen sense *e* final: annex, annexos; complex, complexos; context, contextos; crucifix, crucifixos; fix, fixos; flux, fluxos; influx, influxos; mixt, mixtos; perplex, perplexos; pretext, pretextos; reflex, reflexos; sufix, sufixos; text, textos, etc.

f) La *e* àtona a l'inici de paraula davant de *m*, *n*, *s* i *ix* neutralitza i sona [a]: emparar, encara, encertar, estendre; però es manté la pronúncia de la *e* en molts mots, com: enamorar, enemic, espanyol.

g) També neutralitza en [a] la *e* àtona en posició pretònica en algunes paraules: bescoll, gegant, sencer, Miquelet, Vicenteta, llençol.

La *e* de suport en compostos

- Paraules com 'autoescola', ' poliesportiu' o 'infraestructura' s'han derivat de les paraules 'escola', 'esportiu' i 'estructura' afegint davant un prefix. S'escriuen, doncs, juntes i sense guionet, i no perden la *e* inicial de les paraules originàries (no correctes *autoscola, *polisportiu o *infraestructura).

Més exemples de prefix + lexema: antiescorbútic, antiestàtic, aeroesquí, interestel·lar, supraestructura, subespai, teleespectador, etc.

Igualment, conserven la *e* inicial del segon element paraules compostes (lexema + lexema): barbaespés, guardaespalles o portaequipatges.

- En canvi, en els derivats i compostos procedents del grec, del llatí o d'altres llengües no hi trobem aquesta *e* (circumspecte, constel·lació, substrat...), i tampoc en aquells que contenen un terme no existent o estrany en valencià. Per exemple, s'escriu 'microscopi' sense *e*, perquè la segona paraula, 'scopi', no és una paraula nostra, sinó una arrel culta procedent del grec. Altres casos: aeròstat, arteriosclerosi, batiscaf, constel·lació, inscriure, isòsceles, prescriure, subscriure, restablir.

AMB LA I:

Acordió, ambigüitat, advertiment, antiguitat, arriar, bidell, campió, candial (blat), cerimònia, cesària, ciment, contenidor, desimbolt, diabetis, dicible ('que es pot dir'), didal, espiritisme (però 'esperit'), fistó (castellà: 'festón'), galió, gingebre, infermer, levitat, línia (però: 'lineal'), maionesa, minestra, ordinador, orquídia, partícip, penis, pertinença, pertinència, petrolier, piga, quítxua, sisme, sobirà, tenidor ('que té'), teranyina, tinent, arri, bacteri, compendi, concili, consorci, contagi, crani, declivi, desdejuni, eclipsi, empori, epitafi, escrutini, foli, incordi, lacti, medi, oci, ofidi, oli, opi, petroli, plagi, pleniluni, sepeli, simi, siti (castellà: 'sito'), subsidi, tedi, tròlei, tuti, ampli, ebri, erroni, idoni, indi, neci, nimi, obvi, regi, tebi.

- Elements químics: cadmi, calci, magnesi, cesi, potassi, sodi.

- Noms propis: Antoni, Aureli, Climent, Confuci, Demetri, Elionor, Elisi, Ermini, Eusebi, Gregori, Ignasi, Jordi, Juli, Maurici, Octavi, Ovidi, Sergi, Girona, Istanbul, Tunis i Tunísia.

*Fixeu-vos en:

a) Poden escriure's amb *e*, *i*, indistintament, els mots: argelaga / argilaga, cànter / càntir; cementeri / cementiri, cordell / cordill; el Magrib / el Magreb; sénia / sènia / sínia; sépia / sèpia / sípia; séquia / sèquia / síquia.

b) Cal evitar les terminacions *-ància i *-ència en els mots que es formen en lloc dels correctes amb sufixos *-ança* i *-ença*: delectança, observança, perseverança, creença, aparença, desavinença.

c) Acaben en consonant els compostos de *-corn*: alicorn, bicorn, capricorn, fiscorn, salicorn, tricorn i unicorn.

AMB LA O:

Aixovar, arromangar, assortir, atordir, atorrollar, atribolar, avorrir, bambolina, bordell, borsari, botifarra, broma (castellà: 'bruma'), brúixola, calorós, canelobre, capítol (però 'capitular'), capoll, carboncle, cartoixa, cartolina, cigonya, cingol, cobert, cobrir, descobrir, colobra, complir, comptadoria, conservadorisme, cònsol (però 'consular'), croada, dofi, embotir, endolcir (però 'edulcorar'), engolir, escàndol, escodrinyar, escopir, escrúpol, esdrúixol, estoig, estrafolari, fonament, furóncol, gasós, gasosa, gobelet, gola,

govern, gropa, joglar, joguet, joventut, llogaret, llúpol, mecanoscrit, moaré, monyó, nodrir (però 'nutrició'), obertura, ombra, ombria, ombrel·la, ordir, pèndol (però 'pendular'), penombra, ploma, podrir, polir, polp, polsar, polvoritzar, polze, porpra, pota, rètol, retolador, rigorós, robí, rossinyol, saborós, sofre, sofrir, sorgir, sospir, sospita, sostraure, tamboret, títol (però 'titular'), toli·se, tolit, tomba, torba, torbar, pertorbar, torn, torró, triomf.

- Derivats acabats en -dor: comptadoria, regidoria, tenidoria, tapadora, etc.

- Noms propis: Burdeus, Borriana, Cabriol (riu), Conca, l'Empordà, Hongria, Romania, Torí, Torís, Trento, Consol, Lorda (o Lurdes).

- Amb *o* àtona final: abadejo, alardo, albedo, alto (avís), almanco (almenys), amo, bombatxo, bombo, borratxo, bravo (interjecció), brio, caliquenyo, cagarro, caldo, catarro, catxerulo, cigarro, clero, comando, credo, cromo, cucurutxo, cuiro (o 'cuir'), curandero, diàbolo (joc), distingo, a dojo, eccehomo, eco, erro (errada), esbarjo, esbirro, esguerro, estraperlo, fandango, fardatxo, fato (equipatge), flonjo, fofo, fondo, gaiato, ganso, ganxo, gaspatxo, gautxo, gerro, gitano, guapo, guenyo, guerxo, gueto, guilopo, halo (aurèola), llenguado, llobarro, llomello, lloro, lumbago, macaco, magneto, mambo, manco (menys), mango, marengo, marro (solatge), matxo (mul), merino (llana), mero o nero (peix), mico, minso, misto, moniato, moreno, morro, mosso, mostatxo, mulato (o 'mulat'), musclo, nino, pallasso, pandero, panotxo, periquito, pinso, polo (esport i refresc), populatxo, porro, ponxo, quadro (o 'quadre'), quarto/s (diners), quimono, quinto (militar), ràdio, ranxo, recto (d'un full), romesco, saldo, sereno (vigilant nocturn), sompo, sonso, soprano, sorgo, torero, totxo (maó), tronxo, trumfo, turo (pedra tosca), vagarro, vano (ventall), verro, verso (d'un full), veto, viudo (o 'vidu'), waterpolo, xino-xano, xarel·lo (ràim), xaparro, xato, xavo, xitxarel·lo, xoriço ('delinqüent'; però 'xoriç', classe de llonganissa).

- Italianismes musicals: adagio, allegro, allegretto, andantino, duo, larghetto, piano, soprano (però 'contralt', no *'contralto').

- Reduccions o apòcopes: auto, estèreo, foto, metro (transport), moto, quilo.

AMB LA U:

Antull, barnús, bufetada, bumerang, butlleta, butlletí, cautxú, cucut, cuirassa, enfistular-se, escull, full, fulla, fullatge, furóncol, muntanya, muntar, mussol, saurí, suborn, sufocar, supèrbia, suport, tramuntana, turment.

- Cultismes acabats en -*u*, -*us*, -*um*: ambigu, ardu, assidu, continu, innocu, fatu, ingenu, mutu, perpetu, perspicu, ritu, superflu, vacu, vidu (o 'viudo'), anus, detritus, diplodocus (o 'diplodoc'), estatus, eucaliptus, fal·lus, fetus, focus, globus, hiatus (o 'hiat'), ictus, lotus, oremus, porus, rictus, sinus, tal·lus, tètanus, tipus, virus, aquàrium, àlbum, decòrum, estèrnum, fòrum, harmònim, pòdium, sèrum, solàrium.

- Termes meteorològics: altostratus, cirrus, cúmulus.

- Noms propis: Màrius, Pius.

* En compte:

a) En les paraules acabades en –us, -um, és preferible usar la forma acabada en –i o en consonant, sempre que siga possible: aquari, arquetip, estrat, genotip, hiat, por (porus), prototip, têtan.

b) Són diferents ‘lapsus’ (error) i ‘lapse’ (espai de temps).

c) Poden ser amb *o* o amb *u*: butlleta / bolleta; coa / cua (però ‘coet’ i no *‘cuet’); embós / embús; engronsar / engrunsar; julivert / julivert; jonc / junc; porpra / púrpura.

d) Poden acabar indistintament en –o o en –e final: folro / folre, monjo / monge, motllo / motlle, quadro / quadre, rotllo / rotlle.

Verbs que presenten alternança *o*, *u*

- Uns quants verbs de la 3a conjugació (collir, cosir, engolir, escopir, sortir, tossir i els seus compostos; segons la GNV, també ‘bollir’) tenen una *o* en el lexema en posició àtona en la 1a i 2a persones del plural i una *u* en posició tònica en la 1a, 2a i 3a persones del singular i 3a del plural. El fenomen afecta els presents d’indicatiu i subjuntiu *i*, en certs verbs, l’imperatiu de la 3a conjugació pura:

a) present d’indicatiu: cull, culls, cull, collim, colliu, cullen

b) present de subjuntiu: culla, culles, culla, collim, colliu, cullen

c) imperatiu: cull, culla, collim, colliu, cullen

- Els verbs de la segona conjugació ‘poder’ i ‘voler’ alternen *o* i *u* en posició tònica *i*, per tant, no es pot aplicar la regla anterior. Així, porten *u*:

a) la primera persona del present d’indicatiu: puc, vull (la resta, amb *o*)

b) totes les persones del present de subjuntiu *i* de l’imperatiu: puga, pugues, puguem, pugueu, puguen; vulga, vulgues, vulguem, vulgueu, vulguin

c) però l’imperfet de subjuntiu *i* la resta de la conjugació es fa en *o*: volguera, volgueres, volguérem; poguera, pogueres, poguérem; vols, voldria, voldré; pots, podria, podré.

- Alguns cultismes conserven la vocal etimològica (la de la paraula en llatí). Per exemple, ‘boca’ té el derivat popular ‘bocassa’, però el derivat culte ‘bucal’.

Boca – bocassa – bucal

Capítol – capitoler – capitular

Cloure – cloenda – exclusió / exclusiu / conclusió

Colobra – colobrina – colúbrids

Colom – colomar – columbi / colúmbids

Cònsol – consolat – consular
Corb – encorbar – curvatura / curvilini
Còrrer – corrent – concurrència / ocurrència
Doble – doblar – duplicar
Dolç – dolçor / dolcesa / endolcir – dulcificar / edulcorar
Fèmur – XXX – femoral
Fondre – fos / fonent – fusió / fundent (participi o adjectiu)
Forc – forquilla – bifurcar
Fur – XXX – foral
Furóncol – furoncolós – furunculosi
Home – homenot – humà
Jonc – jonquera – juncàcies
Jove – joventut / rejuvenir – juvenil
Moc – mocós / mocosa – mucositat / mucosa
Món – mons – mundà / mundial
Morena – morenor – murènids
Mostela – XXX – mustèlids
Munt – muntanya – monticle
Nodrir – nodriment – nutrició / nutritiu
Om – omeda – ulmàcies
Ombra – ombrívol – umbracle
Orgue – orguener – òrgan / organisme
Ortiga – ortigosa – urticària / urticant
Ós – óssa / óssos – úrsids
Pèndol – pèndola – pendular
Plom – plomar / emplomar – plumbat / plumbi
Ploma – plomatge / plomall – plumífer
Pols (el) – polsera / polsar – pulsació
Pols (la) – espolsar / polseguera – expulsar
Pólvora – polvoritzar – pulverulent / pulvímetre

Porgar – esporgar – purgar / purgatori / expurgar

Solc – solcar – sulciforme

Sorgir – ressorgir – insurgent / insurrecció

Títol – titolet – titular / titulació

Tos – tossir – antitussigen

Volcà – volcànic – vulcanisme / vulcanòleg